

Nomádká říše

Mongolové byli stále kočovníci, ale v roce 1223, čtyři roky po zahájení západního tažení, se jejich říše rozkládala v délce 7200 kilometrů od Kavkazu a pobřeží Kaspického moře ke Koreji a Tichému oceánu. V tomto okamžiku by se byl Čingischán mohl usadit v některém z mnoha paláců, které dobyl, či panovat v Urganči, Samarkandu nebo jiném z mnoha velkých měst, která nyní tvořila součást jeho říše a jež nyní – navzdory údajným masakrům – opět prosperovala. Byl by mohl dobýt Konstantinopol nebo Řím, neboť v dané chvíli by se k němu velmi hodil titul „vládce světa“. Místo toho se však v souladu s nomádskými obyčejí vrátil k letní pastvě do Orchonského údolí, starého známého tábořiště, známého jako „černé stany“, Karakorum.

Z Karakorumu dnes zbylo jen málo. Vlny dobyvatelů, naposledy ke konci 20. století mongolští komunisté s ruskou podporou, dokončili to, co začal čas a počasí, takže z kdysi slavného kočovnického města nezbylo skoro nic. Po třicet let, počínaje rokem 1223, bylo však centrem mongolské moci, a tudíž tím, co býval nějakou dobu v 19. a 20. století Londýn – hlavním městem světa. Třebaže říše nabízela mnoho bohatších a lépe situovaných míst jako případných administrativních sídel, výběr Karakorumu svědčí o Čingischánově zdravém úsudku.

Údolí, v němž se nachází, je obklopeno ježatými kopci, jež protínají zákruty řeky Orchon. Těší se ideálnímu mikroklimatu a mělo dostatečně dobré pastviny pro mongolské koně a stáda. Pro Čingischána bylo však patrně nejdůležitější, že ho kočovníci považovali za posvátné. O tisíc let dříve bylo údolí vlastní Siung-nuů. Po nich si zde vybuďovali hlavní město Turkuti, stejně jako v 8. století Ujguři, kteří přišli po nich. Ujguři vystavěli velké centrum v Ordu Baliq, 25 kilometrů severozápadně od Karakorumu, které sloužilo jako tržiště

i královská rezidence s proslulým zlatým stanem. Nelze zjistit, zda měla nějaká skála v Orchonském údolí náboženský význam či zda na tomto místě kdosi někdy spatřil nějaké znamení či omen. Musel však existovat důvod, proč bylo údolí dlouhou dobu fyzickým a spirituálním domovem stepních kočovníků. Nyní náleželo Mongolsku.

Když se nový vládce usadil v Orchonském údolí, posílil tak kmenovou identitu a upevnil svou *'asabíju*. Na rozdíl od abbásovských chalífů v Bagdádu žil mongolský chán ve svém novém hlavním městě se svým lidem. „Já, žijící na barbarském severu,“ napsal jistému čínskému mudrci, právě tak, jak to mohl před před osmi sty lety napsat Hun Attila, „nosím totéž oblečení a jím stejné jídlo jako honáci a pastevci stád. Konáme tytéž oběti a sdílíme tytéž bohatství.“ Čingischánův popis života, žitého bez „neřádných vášní“, potvrzují svědectví zahraničních návštěvníků hlavního města, kteří viděli, že velký chán jí totéž co jeho dvořané – zajíce, jeleny, divoká prasata, sviště nebo antilopy, pokud je ulovili, anebo ryby z řeky Orchon a ovce ze svých stád.

Navzdory obrovskému bohatství a moci, jež Čingischán nahromadil během dvaceti let od *kurultaje* v roce 1206, bylo Karakorum v podstatě pouhým táborem nomádských jurt, postaveným před jeho příjezdem a zlikvidovaným, jakmile se dobyvatel – roku 1226 – vydal na další výpravu. Tentokrát si to namířil na východ ke Žluté řece, aby upevnil svou vládu v srdci Číny. Následujícího roku se vrátil do Karakorumu, ale tentokrát zde musel zůstat navždy, jelikož, jak uvádí *Tajná kronika*, „vystoupil do nebes“.¹⁴⁹

Stejně jako v případě mnoha událostí z jeho života existuje i množství vysvětlení jeho smrti. Podle jednoho líčení zemřel v důsledku nejběžnějšího kočovnického úrazu, pádu z koně. Jistá tibetská kronika tvrdí, že zemřel poté, co se pomíloval s princeznou čínského státu Si Sia, na nějž zaútočil, jelikož ve vagíně ukrývala žiletku, takže Čingischán následně vykřvácel.¹⁵⁰ Ale pravděpodobnější je verze Marka Pola, že zemřel v důsledku válečného zranění.

V té době Mongolové dokončili proces výběru velkého chána, který měl jisté rysy demokratického procesu. V následujícím roce 1229 se na řece Kelüren u Kode'u Aral shromáždili na *kurultaj* šlechtici a knížata, aby projevíli smutek nad Čingischánovým odchodem a zároveň zvolili jeho nástupce. Ačkoli žádná pevná pravidla neexistovala, mongolská tradice upřednostňovala nejmladšího syna. Volba mu však neposkytla vládu nad celou říší, a tak když se Čingischánův nejmladší syn Toluj chopil vlády ve vlastním Mongolsku, zbytek říše si mezi sebe rozdělili jeho bratři – jeden vládl nad Transoxianou, druhý ve východních územích a další na dálném západě, kde se nyní nachází Rusko. O dva roky později se konal další *kurultaj* a tentokrát knížata a urozcenci souhlasili s tím, aby titul velkého chána připadl Ögedejevi, vládci východu.

Ögedej, Čingischánův třetírožený syn, byl mužem velké energie. Uměl rovněž plnými hrstmi užívat všech radostí života, včetně lovu a alkoholu. V příštích deseti letech využil malé armády umělců a řemeslníků, zajatých během mnoha mongolských tažení, aby přeměnil Karakorum z jurtového tábora ve stálé město císařského rázu. Vznikly zde pevné, umělecky zkrášlené stavby, přičemž zúrodněný dolní, širší pruh Orchonského údolí a pravidelné obchodní spojení s Čínou zajistily městu dodávky potravin.

Většina křesťanů považovala Mongoly za nomádské barbary se vším obvyklým přeháněním zkazivosti, divokosti a krutosti, které k nálepce „barbar“ nutně patřily. Ale ať již byla pravda o jejich barbarství jakákoli, Mongolové nyní ovládali svět, a proto byla na východ vyslána řada evropských vyslanců. Kromě přání získat podíl na velkém bohatství, které se v mongolské říši nahromadilo, měla tato evropská poselství další významné příčiny.

V první řadě měli Evropané v paměti, co se stalo roku 1241, kdy Ögedej nařídil svým vojskům vpadnout do Evropy. Mongolové zdevastovali ruská knížectví, Uhry a Polsko; za Dunajem údajně vyvraždili polovinu uherské populace. Druhý proud Mongolů se mezitím probíjel k dalmátskému pobřeží. Neexistovala žádná velká armáda, jež by byla připravena čelit východním nájezdníkům, takže Vídeň nikdo nebránil. Obléhání tohoto města však muselo počkat, jelikož nadcházela zima. Mongolské armády se stáhly východně od Dunaje, rozbily zimní tábor ve Velké dunajské nížině, kde jejich koně našli dostatek pastvy a odkud se daly získávat informace pro jarní tažení. K němu však nedošlo – dle mnohých křesťanů díky Božím zásahům. Byl tu však jiný důvod. V prosinci 1241 odjel Ögedej se svou družinou z Karakorumu na lov do kopců nad Orchonským údolím. Po lovu se dlouho do noci oslavovalo a velmi mnoho pilo. Následujícího rána – 11. prosince – našli Ögedeje mrtvého. Mongolští velmoži byli vyzváni, aby se účastnili volby budoucího chána. Odložili tedy vpád do Evropy, ponechali své armády v Uhrách a vrátili se do Orchonského údolí. Ohrožený křesťanský západ nezachránil Bůh, nýbrž – podle jednoho britského historika – mongolská demokracie.¹⁵¹

Další důvod pro mise do Karakorumu spočíval v naději evropských vládců, že přesvědčí mongolské vůdce, aby nasměrovali své armády na Střední východ, kde se křižákům nepodařilo udržet křesťanské království a kde Mamlúci, otročtí vojáci z Kavkazu, ovládli Egypt a podstatnou část Svaté země. Papež a evropští křesťanští králové, kteří odložili své dávné předsudky vůči asijským kočovníkům, doufali, že by je mohli získat pro společný boj proti muslimskému nepříteli. Věřili v to mimo jiné proto, že v tehdejší Evropě se rozšířilo přesvědčení, že Ögedej je křesťan. Čingischán i Ögedej náleželi k animistům v duchu velké stepní tradice. Modlili se k jednomu bohu, nebeskému otci

Tengrimu, uctívali Slunce, Měsíc, zemi a vodu. Nově zvolený velký chán Gүjүk ochotně akceptoval veškerá náboženství, jelikož svoboda svědomí zůstala základním kamenem mongolské společnosti. Evropa nebyla tak tolerantní; Anglie v téže době vyhnala Židy a anulovala všechny jejich pohledávky. Zpráva o významné křesťanské přítomnosti v Karakorumu přesvědčila některé lidi na Západě, že mezi těmito kočovnickými barbary musí být křesťanský král. Tvrdili, že se jmenuje kněz Jan.

Jméno kněze či krále Jana zaznívalo na evropských dvorech již přinejmenším sto let. V roce 1145 se objevil v Římě syrský biskup, aby se s papežem Evženem podělil o dobré zprávy, týkající se křesťanského kněze-krále, jenž se vynořil kdesi v Asii. Podle biskupa si kněz Jan nyní přál napodobit své předky – mágy – a odcestovat do Jeruzaléma. Z tohoto důvodu, ne-li z ještě jiného, se chtěl přidat ke křižákům. V téže době koloval v Římě a Konstantinopoli dopis, údajně od krále samotného, který v něm tvrdil, že „všechny krále celého světa převyšuje bohatstvím, ctností a mocí“. To mohlo znít pravdivě, ale je překvapující, že nikdo nezapochoyboval, když se ve zprávě dále tvrdilo, že „v našich zemích tekou volně mléko a med; jed neškodí, ani hlasitě nekvákají žáby. Nejsou tu štíři, ani se v trávě neplazí hadi.“¹⁵² Svědčí o zoufalé potřebě získat mongolskou pomoc, jakož i o palčivosti porážky, již křesťanští králové Evropy utrpěli v boji proti muslimům na Středním východě, že přesvědčili sami sebe, že Gүjүkchán a kněz Jan jsou jedna a táž osoba. Aby jej získali na svou stranu, riskovali evropští vyslanci životy na cestě do Karakorumu, trvajících měsíce, ba dokonce i celé roky. Od některých těchto posílů máme nejbarvitější záznamy o životě v hlavním městě nomádů.